

Oroszi Antal

Egy dinamikusan fejlődő korszak történetéről*

A magyar katonai tisztképzés történetének 200. évfordulóján a Zrínyi Kiadó gondozásában 2008 őszén megjelent Prof. Dr. Szabó Miklós nyá. altábornagy, akadémikus, egyetemi tanár, a magyar katonai felsőoktatás 1945–1990 közötti időszakát feldolgozó harmadik kötete (az első kötet 2004-ben, a második 2007-ben jelent meg). *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1961–1969 közötti történetét* gazdag levéltári források felhasználásával feldolgozó több mint 450 oldal tartalmú harmadik kötet kronológikus sorrendben, átfogó képet nyújt a hatvanas évek sokszor rendkívül nehéz, feszített ütemű, ellentmondásokkal terhes, de mégis eredményes időszakáról. A nyolc fejezetből álló igen értékes mű – a harmadik kötet – *első két fejezete* a hidegháborús légkörben a Magyar Néphadsereg rendkívül dinamikus fejlődési időszakát, a Varsói Szerződés szervezeti-vezetési korszerűsítését, a magyar érdekek lehető legszélesebb érvényesítését, s az „internacionalista segítségnyújtás” keretében a „prágai tavasz” eltiprásában való kényszerű részvételünket („vonakodó csatlós”) mutatja be. A harmadik-nyolcadik fejezet pedig mindezek hatását vázolja fel a magyar katonai felsőoktatás tartalmi, szervezeti, személyi, tudományos, anyagi-technikai, egyszóval minőségi fejlődésére.

A könyv első fejezetében a szerző részletesen szól a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia tevékenységét befolyásoló kül- és belpolitikai viszonyok ellentmondásokkal terhes jellemzőkről: az egyszerre jelen levő enyhülési és feszültségi mozzanatokról, a politikai és katonai lépések-ellenlépésekről, az előzékeny gesztusokról, valamint a fenyegetésekről.

A szerző korhűen mutatja be a nemzetközi viszonyok enyhülési vonatkozású gazdag eseményeit, mint például a világűr meghódításáért folyó szovjet-amerikai versenyt, az űrrepülések sorozatát. Vagy a „forródrót” kapcsolatrendszerét Moszkva és Washington között a feszültségek oldása érdekében. Ugyanakkor az olvasó végig követheti azokat a feszültségeket is, amelyek a harmadik világháborús szakadék szélén való táncoláshoz közelítettek (karib-tengeri válság, berlini konfliktus, stb.). Belpolitikai vonatkozásban jelentős volt a meghirdetett konszolidációs elmélet, amely sze-

* M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969* (3. kötet) Zrínyi Kiadó, Bp., 2008. 454p.

rint „Aki nincs ellenünk, az velünk van”. Biztató eredmény volt, hogy az ENSZ napi-rendjéről lekerült a magyar kérdés, s az ország dinamikus gazdasági fejlődése következtében a hatvanas évek közepétől a „legvidámabb barak” illúziójában élt. Akkor még nehezen volt hihető volt, hogy ez a fejlődés hosszútávú eladósodáshoz fog vezetni. A lendület a nagyreményű „gazdasági mechanizmus” reformelképzeléseiben csúcsonyult ki. A katonapolitikában, a hullámozó hidegháborúban a „tömeges megtorlás” doktrínája érvényesült 1967-ig, melynek következtében új haderőnemek, hadászati légierő, hadászati rakétacsapatok jöttek létre, s kiemelt figyelem fordult a háború kezdeti időszakára. Majd 1967-től a NATO hivatalos stratégiájává vált a „rugalmas reagálás” doktrínája, amelynek következménye az „előretolt védelem” kiépítése az NSZK területén. A VSZ doktrína világ- és helyi háborúk lehetőségeivel számolt, az előbbi koalíciós jellegű és a teljes atom-, biológiai-, és vegyi arzenál bevetésével. Mindezek hosszú időre meghatározták a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia képzési rendszerét is.

A kötet legnagyobb (200 oldalas) második fejezetében rendkívül precíz, tudományos igényességgel feldolgozott rész igen részletes kronológiai sorrendben mutatja be a Magyar Néphadsereg építésének körülményeit és jellemzőit, a korszerűsítés teljes vertikumát. A fejezetnek része az az akadémiai székfoglaló is, amely a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői Főparancsnoksága és a Magyar Népköztársaság katonai és politikai vezetése közötti gyakorlati tevékenységet, a magyar érdekek érvényesítéséért folyó küzdelmet mutatja be. Továbbá azokat a magyar kezdeményezéseket, amelyek az évtized végére a Varsói Szerződés vezetési szervezetének korszerűsítéséhez vezettek. Áttekintést nyújt a nagyobb, koalíciós jellegű hazai és nemzetközi gyakorlatokról, köztük az 1968 nyári „Zala-68” gyakorlatról, amely a magyar haderő részvételével zajlott le a csehszlovákiai „internacionalista segítségnyújtás”-ban.

Ez a fejezet önálló kötetként is kiadható lehetne, mert igen jól bemutatja a 60-as évek dinamikus hadseregépítését. A világban kibontakozó hadügyi forradalom, a minőségileg új harceszközök, mindenekelőtt a rakéta-, atom-, és neutronfegyverek, ezek hordozóeszközei, a rádióelektronika, valamint az automatizált vezetési eszközök hatalmas átalakulását eredményezték a hadsereg szervezetében, kiképzési rendszerében, anyagi-technikai korszerűsítésében, a személyi állomány képzési és szociális helyzetében. A hadtudomány, a hadászat, a hadművelési művészet, a harcászat teljességgel átalakult, a fejlődés követelte szervezeti, anyagi-technikai változások következtek be: megalakultak a szárazföldi és légvédelmi egységek és magasabb-egységek, a műszaki építő alakulatok, felállt az 5. Hadseregparancsnokság. A csapatokat fokozatosan új korszerű fegyverekkel és egyéb haditechnikai eszközökkel, felszereléssel (új mintájú ruházattal) látták el. A mennyiségi és minőségi fejlesztés összhangjának a megteremtése terén a 60-as évek közepétől a pályakezdő fiatal tisztek 4 évi képzés után kettős diplomával, a katonai oklevél mellé egyszakos tanári, illetve szaktechnikus oklevelet kaptak. A tartalékos tisztképzés utánpótlását szolgálta az egyetemi előfelvételi sorállomány katonai felkészítése, valamint a tiszthelyettesi állomány tiszt vizsga letételének lehetősége. A kiképzés terén bevezették a 3-szor 8 hónapos kiképzési időszakot.

A szervezeti változások jelentős személyi mozgatással jártak, aminek következtében egzisztenciális és szociális feszültségek is keletkeztek. Ennek megoldására

átfogó tervek és intézkedések születtek, s a 60-as évek végére – bár a szolgálattal, különösen a harckészültségi szolgálattal sok feszültséggel járt –, a szociális gondok némileg csökkentek. Ebben a fejezetben végig nyomon követhetők azok a politikai, kormányzati döntések és intézkedések, amelyek a két ötéves fejlesztési terv során a hadsereg átfogó korszerűsítésével, a személyi állomány élet- és munkakörülményeinek javításával kapcsolatosak voltak.

A továbbiakban, a *harmadik fejezettől a nyolcadik fejezetig* bezárólag, újabb, több mint 200 oldalon az olvasó a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia képzési rendszere korszerűsítésének megalapozásával, a reformok fokozatos beindításával, a hadtudományi munka meghonosodásával, a korszerűsítési folyamat felgyorsításával és eredményeivel találkozhat. Átfogó képet kap arról, hogy a Magyar Néphadsereg soha nem látott dinamikus fejlesztése hogyan hatott a legmagasabb szintű katonai tanintézet további tevékenységére. A honvédelmi miniszter évente részletesen meghatározta a katonai tanintézetek, köztük a ZMKA részére a képzéssel kapcsolatos általános és konkrét feladatokat. A szerző igen precíz munkájában jól érzékelhetők azok a felső- és akadémiai szintű rendelkezések, amelyek a felsőfokú tisztképzés korszerűsítését, ezen belül a minőségi, a tudományos igényességű, sokoldalúan művelt tisztikar kifejlesztését szolgálták.

A felsőfokú katonai tanintézettel szemben, a hadtudományi kutatások eredményeit is felhasználva, mindenkor követelmény volt: *járjon élen* a korszerű hadművelleti-harcászati elvek és oktatási módszerek, a vezetés automatizálási eszközeinek kialakítása, oktatása terén; emelje magasabb fokra az oktatás színvonalát és ezen keresztül a hallgatók ismereteit az új fegyverzet és technikai eszközök megismerése és alkalmazása terén; *járjon élen* a korszerű hadművelleti-harcászati elvek kidolgozásában és oktatásában; *fordítson fokozott figyelmet* az atomfegyverek alkalmazása mellett, a hagyományos eszközökre, valamint *készüljön fel* a magasabb törzsek akadémiát végzett tisztjeinek hadművelleti-hadászati továbbképzésére. Ez utóbbi érdekében indult be a Hadművelleti Tanfolyam.

Az akadémiai képzés szinte állandó felülvizsgálata és az ennek megfelelő korszerűsítésére irányuló döntések és intézkedések a minőségi tisztképzés érdekeit szolgálták mind a tanári karnál, mind a hallgatói állománynál. A tanári karnál követelmény volt a felsőfokú (akadémiai, egyetemi, szaktechnikus, stb.) végzettség megszerzése, sőt a tudományos fokozat elérése. A hadtudomány továbbfejlesztése szempontjából mérföldkő volt az a honvédelmi miniszteri utasítás, amely az aspiránsképzés és tudományos fokozatszerzés feladatait határozta meg. Ennek eredményeként 1962-től 2008. január 31-ig a hadtudományban 345 fő szerzett kandidátusi, 269 fő PhD, illetve 45 fő doktori / MTA doktori fokozatot. 2 fő MTA rendes és külső tag. Az MTA köztestületi tagok száma pedig 248 fő.

A hallgatók képzési követelményei ez időtől kezdődően tovább növekedtek. A politikai-eszmei elvárásokon túl a szakmai képzés terén – szinte a rendszerváltásig – a hadművelleti-harcászati oktatásban kiemelt figyelmet kellett fordítani „a háború kezdeti időszakában vívott harcok és hadműveletek jellemzőinek kidomborítására, a rakéta- és tömegpusztító fegyverek alkalmazására, az atomcsapások eredményeinek kihasználására, az erő kifejtés összpontosítására, a támadás magas ütemének fenntartására, a hosszú menetekre és a találkozóharcra, az erdős-hegyes terepen folyó táma-

dásra, valamint a széles folyóakadályok leküzdésére. Mindezek során hangsúlyozottan előtérbe kerültek az önálló gondolkodás, a lényegmegragadó képesség fejlesztése, továbbá az elektronika, az elektro- és rádiótechnika, a matematika, a fizika és a kémia tantárgyak oktatásának hatékonyságára irányuló kérdések. Mindezek közben a szerző megjegyzi, hogy az étkezdében az ebéd térítési díja 4,70 Ft volt.

Az akadémia presztízsét jelentősen növelte az a tény, hogy a legfelső politikai vezetés szükségesnek tartotta, hogy a politikai, állami és különböző társadalmi szervezetek vezetői katonai továbbképzésben részesüljenek. Ennek megszervezése és végrehajtása az akadémiára hárult. A párt-, állami és tömegszervezeti vezetők (PÁT) 25–30 fős csoportjába a pártközpontból, a minisztériumokból, a megyei vezetőtestületekből, ifjúsági szakszervezeti vezetőkől iskoláztak be az egy, illetve két éves tanfolyamokra. A sikeres végzés alapján a tandolyam hallgatói diplomát és őrnagyi, alezredesi rendfokozatot kaptak.

Az évtized során a szervezeti változások meghaladják publikálási lehetőségeinket. Az olvasó és a téma iránt érdeklődő, kézbe véve a könyvet, végig kísérheti azokat a minőségi fejlődést szolgáló elemeket, amelyek lehetővé tették és biztosították, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia a magasabb szintű (hadműveleti-hadászati) ismeretek megszerzésének, a hadtudományos kutatás, valamint a korszerű nyelvképzés műhelyévé válhatott. Szabó professzor precíz tudományos igényű munkája és természetesen hadtörténelmi vénája újabb értékes művel gazdagította a magyar katonai tisztképzés történetét.